

УДК 657.6.(075.8)

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

кандидат економічних наук, Венгерук Н. П.

Національний університет біоресурсів і природокористування, Україна, Київ

Досліджено проблемні аспекти методики аудиту дебіторської заборгованості, надання повної та достовірної інформації користувачам фінансових звітів. Обґрунтовано необхідність врахування нових вимог щодо аудиторських процедур. Запропоновано удосконалення методики аудиту дебіторської заборгованості за рахунок включення в програму блоку аналізу дебіторської заборгованості.

Ключові слова: аудит, дебіторська заборгованість, аналіз дебіторської заборгованості, програма аудиту, оборотність дебіторської заборгованості, період погашення.

Исследованы проблемные аспекты методики аудита дебиторской задолженности, предоставление полной и достоверной информации пользователям финансовой отчетности. Обоснована необходимость учета новых требований касающихся аудиторских процедур. Предложено усовершенствование методики аудита дебиторской задолженности за счет включения в программу блока анализа дебиторской задолженности.

Ключевые слова: аудит, дебиторская задолженность, анализ дебиторской задолженности, программа аудита, оборачиваемость дебиторской задолженности, период погашения.

Investigated problematic aspects of audit methodology receivables, providing full and reliable information to users of financial statements. The necessity of taking into account new requirements for audit procedures. An improvement of the methods of audit of accounts receivable due to inclusion in the unit of analysis of receivables.

Keywords: audit, accounts payable, accounts receivable analysis, audit program, turnover of receivables, repayment period.

Вступ.

Основним джерелом інформації про фінансовий стан суб'єктів господарювання є фінансова звітність, яка ґрунтується на узагальнених даних фінансового обліку. Облікова інформація про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності розкриває стан розрахунків з контрагентами, виступає засобом для проведення фінансового й економічного аналізу та оцінки показників діяльності підприємства. Саме аудит дебіторської заборгованості є тим засобом, що може визначити її достовірне відображення у фінансовій звітності, сприяти підвищенню якості зібраної інформації, прозорості та достовірності даних щодо розрахункових операцій, пов'язаних з реалізацією готової продукції, товарів робіт та послуг.

Ринок аудиту та аудиторських послуг в Україні сьогодні вимагає не тільки надання висновку щодо достовірності даних та правильності відображення в

бухгалтерському обліку. Сучасні умови господарювання вимагають від управлінців приймати виважені рішення, що базуються на конкретних розрахунках, аналізі та прогнозах. Тому левову частку замовлень на аудиторські послуги становлять саме послуги щодо аналізу фінансового стану підприємства, стану грошових розрахунків, їх оптимізації в тому числі і стану дебіторської заборгованості.

Питання обліку та аудиту дебіторської заборгованості розкрито у працях багатьох вітчизняних науковців та практиків таких як: Ф.Ф. Бутинець, І.А. Воляннюк, А.М. Герасимович, С.Ф. Голов, В.О.Шевчук, З.В. Гуцайлюк, В.П. Завгородній, В. Костюченко, С.І. Маслов, Є. Петрик, Г.В. Савицька, Я.В. Соколов, В.В. Сопко, С. Хенка, Л.С. Шатковської та інших. Проте, розвиток економіки вимагає постійного удосконалення як виробничих так і фінансових аспектів діяльності господарюючих суб'єктів. Достовірна, точна інформація та ефективне управління дебіторською заборгованістю здатне підвищити рівень рентабельності та прибутковості підприємства.

Метою статті є дослідження проблем аналізу та аудиту дебіторської заборгованості, обґрунтування необхідності врахування нових вимог до аудиту. **Завданням** є розробка методичних підходів і надання практичних рекомендацій щодо вдосконалення сучасних методик аналізу і аудиту дебіторської заборгованості.

Виклад основного матеріалу. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» визначає методологічні принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття в фінансовій звітності, а тому перевірка дотримання цих принципів є основною складовою частиною аудиту дебіторської заборгованості[1].

Запорукою якісного аудиту дебіторської заборгованості, втім як і інших аспектів аудиторської перевірки, є правильно проведене його попереднє планування, вибір адекватної стратегії та складання детального плану даного сектору аудиту. Важливою є програма аудиторської перевірки та вибору аудиторських процедур, доречних в кожному конкретному випадку аудиту заборгованостей.

За Воляннюк І.А., в процесі аудиту повинні бути вирішені наступні основні задачі[2, с.27]:

- перевірка дотримання порядку документального відображення виникнення дебіторської заборгованості;
- підтвердження наявності внутрішнього контролю за відсутністю викривлення даних при відображенні показників на рахунках бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
- підтвердження відповідності оформлених бухгалтерських операцій діючим нормативним актам, перевірка наявності інвентаризації розрахунків відповідно до облікової політики підприємства та вимог законодавства;
- перевірка своєчасності списання безнадійної дебіторської заборгованості.

Проте, вважаємо, що з огляду на потреби сучасного економічного ринку, в план аудиту та в програму аудиторської перевірки, повинен бути включений етап розрахунку основних показників з аналізу дебіторської заборгованості. З метою здійснення оцінки сфери розрахункових відносин клієнта та надання рекомендацій щодо подальшого успішного фінансового розвитку підприємства.

Саме достовірна оцінка дебіторської заборгованості має важливе значення як для правильного відображення її у звітності так і для визначення аудитором оптимальної програми аудиту дебіторської заборгованості. Схема оцінки дебіторської заборгованості подана на рисунку 1.

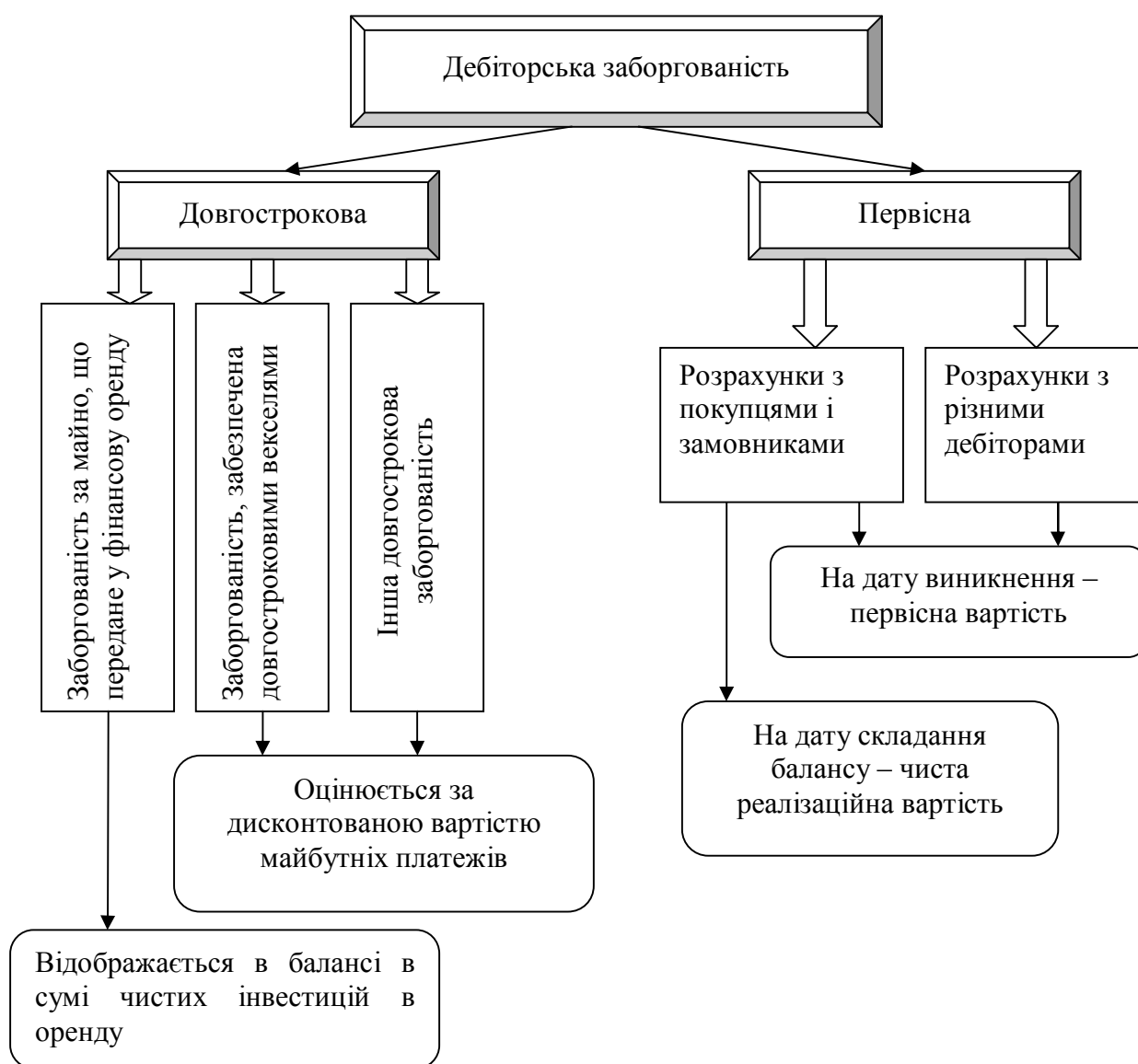

Рис. 1. Оцінка дебіторської заборгованості

Якісною характеристикою аудиту є врахування особливостей господарської діяльності кожного окремого замовника, виявлення різноманітних факторів, що мають вплив на аудиторський висновок. З цією метою доцільно застосовувати розширений спектр аудиторських процедур, зокрема аналітичних.

Аналіз дебіторської заборгованості здійснюється для надання інформації користувачам фінансових звітів. Для проведення аналізу дебіторської заборгованості використовуються традиційні методики, процедури; розраховуються аналітичні показники, яким необхідно дати економічну інтерпретацію. На сьогодні відсутня методика аналізу дебіторської заборгованості, визначених показників. Як правило, аналіз показників дебіторської заборгованості розглядається в контексті аналізу інших об'єктів, водночас дебіторська заборгованість заслуговує на особливу увагу користувачів, і тому результати аналізу повинні задовольняти інформаційні потреби користувачів фінансової звітності, бути корисними та зрозумілими. З огляду на це в методології аналізу важливі системність і взаємозв'язок показників, які характеризують стан дебіторської заборгованості. Методологія проведення аналізу та результати аналізу повинні розкривати взаємозв'язок між інформацією про стан дебіторської заборгованості за звітний період, загальним напрямом зміни суми дебіторської заборгованості, прийнятими рішеннями, що дає можливість оцінити результати діяльності суб'єкта господарювання, ефективність управлінських рішень за минулі періоди та спрогнозувати діяльність суб'єкта на майбутній період. Аналітики використовують результати аналізу для складання прогнозів, що можуть безпосередньо впливати на рішення, які приймають користувачі фінансових звітів.

Аналіз дебіторської заборгованості на підприємствах різних форм власності повинен ґрунтуватися на основних положеннях нормативно-правових актів України, таких як Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 р. № 996-XIУ та Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», наказ про облікову політику підприємства [3,1].

За даними фінансової звітності визначаються основні показники:

- оборотність дебіторської заборгованості - розраховується як відношення виручки від реалізації до середнього залишку дебіторської заборгованості;
- період погашення дебіторської заборгованості - обчислюється як відношення кількості календарних днів у періоді (360 днів) до оборотності дебіторської заборгованості;
- частка дебіторської заборгованості у загальному обсязі оборотних активів обчислюється за співвідношенням дебіторської заборгованості до поточних активів.
- відношення середньої величини дебіторської заборгованості до виручки від реалізації.

Як приклад, дослідимо динаміку дебіторської заборгованості, визначимо основні показники на підприємстві ПАТ «Яготинське», Київської області (Таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка дебіторської заборгованості ПАТ «Яготинське» за 2011-2013рр.

Показник	Роки			Зміна	
	2011	2012	2013	Абсолютна	відносна, %
Загальна сума дебіторської заборгованості, тис. грн..	614	390	123	-491	-79,97
У тому числі: дебіторська заборгованість за товари, роботи послуги	608	390	31	-577	-94,9
інша поточна дебіторська заборгованість	6	—	92	86	1433,33
Оборотні активи, тис. грн.	7039	6008	6691	-348	-4,94
Виручка, тис. грн.	6479	6742	10080	3601	55,58
Частка дебіторської заборгованості, % у загальній сумі оборотних активів	8,72	6,49	1,84	-6,88	X
у виручці	9,48	5,78	1,22	-8,26	X
Оборотність дебіторської заборгованості	10,55	17,29	81,95	71,4	676,78
Період погашення дебіторської заборгованості, дні	34,12	20,82	4,39	-29,73	-87,13

З даних розрахунків можна зробити висновок, що на підприємстві ПАТ «Яготинське» частка дебіторської заборгованості у загальній сумі оборотних активів займає не значну частину, у 2013 р. вона становить 1,84% в порівнянні з 2011 р. вона зменшилася на 6,88%, частка дебіторської заборгованості у виручці зменшилася на 8,26% і у 2012 р. становить 1,22%. У ПАТ «Яготинське» оборотність дебіторської заборгованості у 2013 р. становить 81,95 за досліджуваний період вона значно збільшилася. Період погашення дебіторської заборгованості становить 4,39 дні, він зменшився у порівнянні з 2011 р. на 29,73 дні. Для зручності відобразимо деякі показники за допомогою діаграми (Рис.2.).

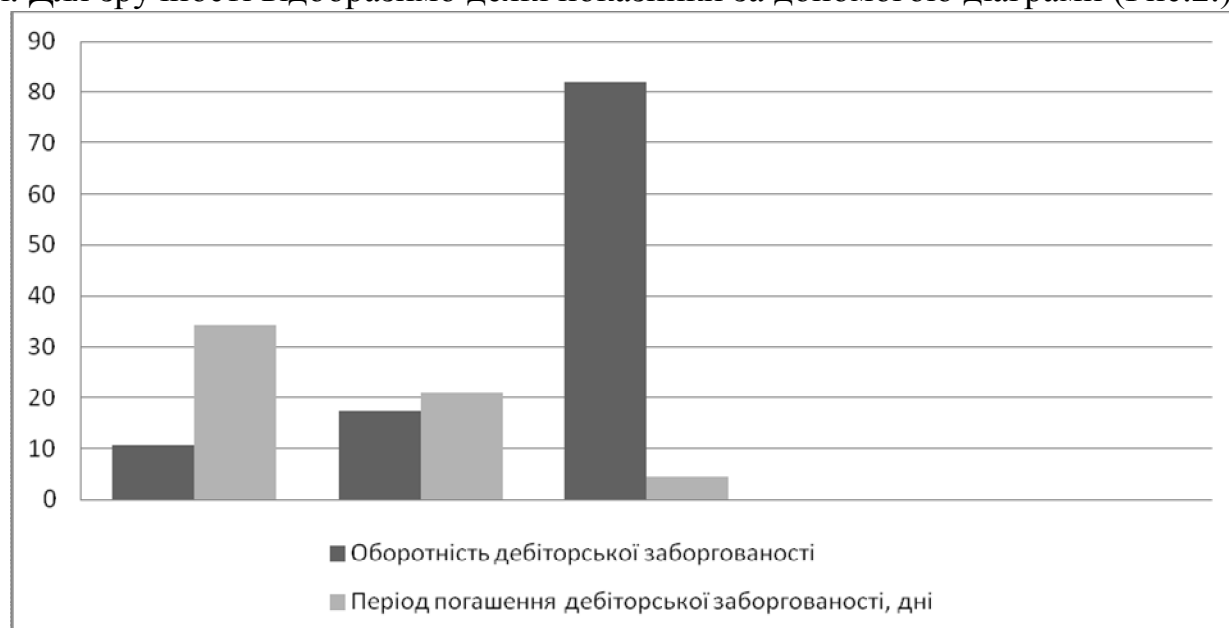

Рис. 2. Динаміка оборотності та періоду погашення дебіторської заборгованості за 2011-2013рр. (ПАТ «Яготинське»)

Отже, за розрахованими показниками можна зробити чіткі висновки про те, що підприємство контролює стан дебіторської заборгованості, не допускає виникнення прострочених неплатежів, володіє достовірною та актуальною інформацією для прийняття управлінських рішень.

Розраховані показники дають можливість аудитору сформулювати детальніший висновок щодо стану розрахунків за дебіторською заборгованістю, її динамікою на підприємстві.

Висновки. Вважаємо, що враховуючи кожен окремо взятий випадок на підприємстві-замовнику аудитору варто здійснювати аналіз дебіторської заборгованості використовуючи і інші показники.

Основними показниками для аналізу дебіторської заборгованості, блок якого включений до програми аудиту, повинні бути:

- оборотність дебіторської заборгованості – визначається відношенням виручки від реалізації до середнього залишку дебіторської заборгованості;

- період погашення дебіторської заборгованості – визначається відношенням кількості календарних днів в періоді на оборотність дебіторської заборгованості;

- середній період інкасації дебіторської заборгованості – визначається відношенням середнього залишку дебіторської заборгованості до суми одноденного обороту по реалізації продукції в визначеному періоді;

- коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості – визначається відношенням суми дебіторської заборгованості, не оплаченої в встановлений строк, до загальної суми дебіторської заборгованості;

- частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів – визначається відношенням суми дебіторської заборгованості до суми поточних активів;

- ефект, отриманий від інвестування засобів в дебіторську заборгованість по розрахунках з покупцями та замовниками – визначається як різниця між додатковим прибутком, отриманого від збільшення обсягів реалізації продукції за рахунок наданого кредиту, поточними витратами по організації кредитування та інкасації боргу та сумою прямих фінансових втрат від неповернення боргу;

- коефіцієнт ефективності інвестування засобів в дебіторську заборгованість – визначається відношенням суми ефекту отриманого від інвестування коштів в дебіторську заборгованість по розрахунках з покупцями та замовниками до середнього залишку дебіторської заборгованості в визначеному періоді;

- якість дебіторської заборгованості характеризується:

- а) часткою сумнівної дебіторської заборгованості у загальному обсязі заборгованості;

- б) питомою вагою вексельної форми розрахунків.

- в) оптимальною дебіторською заборгованістю в майбутньому періоді, яка залежить від планового обсягу реалізації продукції з наданням комерційного кредиту, коефіцієнта співвідношення собівартості і ціни продукції, середнього періоду обороту дебіторської заборгованості за результатами аналізу минулого

періоду, середнього періоду прострочення платежів за результатами аналізу минулого періоду.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 р № 237 зареєстрований в Міністерстві юстиції України 25 жовтня №725/4018 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO10.aspx>
2. Воляннюк І. А. Облікові та податкові аспекти аудиту безнадійної дебіторської та кредиторської заборгованості // Аудитор України – 2013. - №8. - С.27-35.
3. Закон України від 16.07.1999 № 996- XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» /, [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
4. Ценклер Н. І. Вдосконалення класифікаційних ознак дебіторської заборгованості та їх значення в підвищенні контрольно-аналітичної функції обліку / Н. І. Ценклер, П. Б. Кватирка // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_29_1/statti/9.htm
5. Хома І. Б. Фінансовий аналіз: навч. посібн. / І. Б. Хома, Н. І. Андрушко, К. М. Слюсарчик. – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2009. – 344 с.

References:

1. Polozhennya (standart) bukhhalters'koho obliku 10 «Debitors'ka zaborhovanist'», zatverdzhenny nakazom Ministerstva finansiv Ukrayiny vid 8 zhovtnya 1999 r № 237 zareyestrovanyy v Ministerstvi yustytsiyi Ukrayiny 25 zhovtnya № 725/4018 // [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO10.aspx>
2. Volyanyuk I. A. Oblikovi ta podatkovy aspekty audytu beznadiynoyi debtors'koyi ta kredytors'koyi zaborhovanosti // Audytory Ukrayiny – 2013. - № 8. - S.27-35.
3. Zakon Ukrayiny vid 16.07.1999 № 996- XIV «Pro bukhhalters'kyi oblik ta finansovu zvitnist' v Ukrayini» /, [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
4. Tsenkler N. I. Vdoskonalennya klasyfikatsiynykh oznak debtors'koyi zaborhovanosti ta yikh znachennya v pidvyshchenni kontrol'no-analitychnoyi funktsiyi obliku / N. I. Tsenkler, P. B. Kvaturka // [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_29_1/statti/9.htm
5. Khoma I. B. Finansovyy analiz: navch. posibn. / I. B. Khoma, N. I. Andrushko, K. M. Slyusarchyk. – L'viv: Vyd-vo NU "L'vivs'ka politekhnika", 2009. – 344 s.